

DOI: 10.30840/2413-7065.1(70).2019.164685

ГОЛОВАЙ Ірина Андріївна*вчителька української мови та літератури, українознавства Українського гуманітарного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка***Урок-презентація з українознавства для учнів 9 класу****Тема. На сторожі рідного Слова. Життя і чин Анатолія Погрібного****Мета:**

– ознайомлення учнів із життям та публіцистичною спадщиною доктора філологічних наук, публіциста, лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка, почесного члена Піклувальної ради ліцею Анатолія Григоровича Погрібного;

– актуалізація праць А. Погрібного, присвячених мовному питанню в Україні («Захочеш – і будеш», «Якби ми вчилися так, як треба...», «Умію, та не хочу», або Про фальш одного етикету»);

– розвивати громадянські, соціальні, комунікативні компетенції ліцеїстів;

– виховувати почуття громадянської відповідальності та поваги до української мови;

– вшановувати пам'ять про гідних українців.

Обладнання: портрет А. Г. Погрібного, презентація «*Божя мова – рідна мова*», книги А. Погрібного: «*Якби ми вчилися так, як треба...*» (К., 1998), «*Розмови про наболіле, або Якби ми вчилися так, як треба...*» (К.: Просвіта, 2000), «*По зачарованому колу століть, або Нові розмови про наболіле*» (К.: Видавничий центр «Просвіта», 2001), «*Умію, та не хочу*», або *Про фальш одного етикету*» (Ніжин, 2006), «*Захочеш – і будеш*» (К.: Видавничий центр «Просвіта», 2007), «*Літературні явища і з'яви (Статті. Портрети.*

Силуети. Наближення)» (В-во «Аспект-Поліграф», 2007).

Тип уроку: урок-презентація**Структура уроку**

1. Вступне слово вчителя. Мотивація вивчення запропонованої теми з українознавства.

2. Презентація учнями міні-досліджень у мікрогрупах:

- Група № 1 «*Біографи*»
- Група № 2 «*Дослідники-мовознавці*»
- Група № 3 «*Журналісти*»

3. Підведення підсумків уроку. Заповнення анкети. Узагальнення вивченого про життя і творчість А. Погрібного.

Хід уроку

1. Лунає пісня про мову на слова Олександра Олеся «*О слово рідне, орле скутий...*» (Виконує вчитель І. А. Головай).

Вступне слово вчителя

Анатолій Григорович Погрібний – доктор філологічних наук, професор Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, академік Академії наук Вищої школи України, активний громадський діяч, голова Всеукраїнського педагогічного товариства імені Григорія Ващенко, лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка, автор радіопередач «Якби ми вчилися так, як треба...», почесний член Піклувальної ради ліцею та добрий наставник і Учитель Українського гуманітарного ліцею. Анатолій Григорович усе своє свідоме життя присвятив Україні,

українському слову, відстоюванню національних інтересів українців.

Анатолій Григорович подарував сучасникам цілу серію публіцистичних і літературознавчих праць: «Якби ми вчилися так, як треба...», «Розмови про наболіле, або Якби ми вчилися так, як треба...», «По зачарованому колу століть, або Нові розмови про наболіле», «Умію, та не хочу», або Про фальш одного етикету», «Захочеш – і будеш», «Літературні явища і з'яви (Статті. Портрети. Силуети. Наближення)» та інші.

Ці книги залишаються актуальними і є для нас ціннісними дороговказами. У цих працях Анатолій Григорович збурює хворобливу сутність малоросійського обивателя, викриває комплекси, що утворилися в свідомості сучасників, нагадує українцям, що вони українці – не хохли, не малороси, «не українці», а велична давня історична нація.

У свідомості та пам'яті більшості учнів та педагогів лицєю Анатолій Григорович залишається захисником українського слова, що впродовж багатьох років невтомно і ревно захищав державний статус української мови, виступаючи поборником української державності, соборності української нації, гостро критикуючи засилля двомовності, а подекуди й цілеспрямованої русифікації нашого суспільства з боку самої ж державної влади.

Що нам відомо про життя та діяльність Анатолія Погрібного, який усе своє життя присвятив захисту прав українського слова та державного статусу української мови?

Група учнів № 1. Презентація групи «Біографи»

Учень 1: А. Погрібний народився 3 січня 1942 року в с. Мочалище

Бобровицького району Чернігівської області. Його батько загинув на фронті, а дитинство припало на тяжкі післявоєнні роки...

Учень 2: у 1959 році закінчив Харківський хіміко-механічний технікум, а після закінчення технікуму працював старшим апаратником на заводі хімічних реактивів у місті Шостка Сумської області.

Учень 3: а далі – Анатолій Погрібний навчається на філологічному факультеті та в аспірантурі Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Учень 4: студентом захоплюється творчістю Бориса Грінченка. Саме тому захищає кандидатську дисертацію на тему «Ідейно-естетичні позиції Бориса Грінченка в літературно-критичній боротьбі кінця XIX – початку XX ст.»).

Учень 5: у 70-х роках XX століття працював завідувачем відділу критики у газеті «Літературна Україна».

Учень 1: подальша професійна діяльність Анатолія Григоровича пов'язана з кафедрою журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка: з грудня 1970 р. – старший викладач, з 1976 р. – доцент, з 1983 р. – професор факультету журналістики; у 1983 – 1992 рр. – завідувач кафедри історії літератури і журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Учень 2: у 1981 році захистив докторську дисертацію на тему «Проблема художнього конфлікту в теорії і практиці сучасної прози».

Учень 3: окрім професійної діяльності, Анатолій Григорович стає головою Всеукраїнського педагогічного товариства імені Григорія Ващенка, повертає

спадщину відомого педагога Г. Ващенко з Німеччини в Україну, упорядковує та видає праці цього педагога в незалежній Україні.

Учень 4: активно працював на громадській роботі: обирався депутатом Київської міської ради, секретарем Національної спілки письменників України, працював головою Київської міської письменницької організації.

Учень 5: багато років А. Г. Погрібний як журналіст працював ведучим авторської радіопередачі «Якби ми вчилися так, як треба...», в якій порушувалися актуальні питання національної гідності та честі, становища української мови в незалежній Україні, життя української держави. Ці передачі любили і шанували українські слухачі, за що назвали Анатолія Григоровича «народним професором».

Учень 1: А. Погрібний став автором багатьох літературознавчих, публіцистичних книг: «Олесь Гончар. Життя і творчість», «Борис Грінченко. Життя і творчість», «Якби ми вчилися так, як треба...», «Розмови про наболіле», «По зачарованому колу століть», «Захочеш – і будеш» та інших.

Учень 2: згодом саме за серію публіцистичних книжок професор Погрібний отримав Національну премію України імені Тараса Шевченка. Відбулося це 2006 року. Тоді ж він сказав зі сцени слова, що й сьогодні звучать надивовижу актуально: *«Мусимо будувати Україну як європейськи зорієнтовану, соціально зорієнтовану національну державу українського народу, у якій має бути добре всім, але у якій мусять неухильно, послідовно підтримуватися українські національні пріоритети – у політиці, економіці, культурі, мові. Це й буде Шевченкова*

Україна. Це й буде наша Україна. Слава Тарасові Шевченку! Слава Україні!».

Учень 3: А. Погрібний був людиною, яка встигала неймовірно багато: працював у Спілці письменників України, Всеукраїнському науковому товаристві імені Тараса Шевченка, Інституті українознавства КНУ імені Тараса Шевченка, викладав лекції в Українському вільному університеті в Мюнхені, працював на радіо, радо зустрічався з учнями та учителями.

Учень 4: на жаль, його земний шлях обірвався досить рано, у жовтні 2007 року, але ця людина залишила величезну спадщину у галузях української філології, літературознавства, журналістики та державотворення.

Учитель. А що ви почерпнули із книг, публіцистичних праць Анатолія Григоровича Погрібного? Які погляди щодо української мови вас зацікавили? У чому актуальність цих праць?

Група учнів № 2. Презентація групи «Дослідників-мовознавців»

(Учні попередньо ознайомилися з книгою *«Умію, та не хочу», або Про фальш одного етикету»*).

Учень 1: читаючи книгу *«Умію, та не хочу», або Про фальш одного етикету», ми довідалися, що А. Погрібний поділяв погляди українського педагога Григорія Ващенко, який сутність концепції національного виховання виразив формулою: «Служіння Богові й Україні».*

Учень 2: служіння Богові – це поклонення у людині вищого, божественного, одухотвореного начала, що покликане вберегти її від нищого, брудного, аморального, дарувати душі чистоту і світлість.

Учень 3: а служіння Україні – то служіння рідному своєму краю як

найбільшій цінності, тій, що має бути невід'ємною органічною часткою цього вищого духовного та божественного, що мусить бути в душі кожного українця. Отже, служити Богові – значить служити Україні. Служити Україні – значить служити Богові.

Учень 3: у А. Погрібного читаємо: «Незаперечною істиною є те, що в сучасному світі кожен невідколоніальний, культурний народ звертається до Бога своєю рідною мовою, а Бог мову кожного народу найкраще розуміє. Рідна мова кожного народу – то Божа мова. Тож, коли ми чуємо, нібито українська мова – «неканонічна», «не для проповіді», «не для служби Божої», «невгодна Богові», то більшого невігластва важко й уявити, адже у Святому Письмі сказано з цього приводу у посланні Святого Апостола Павла до коринтян: «Як багато різних мов є на світі – і жодна з них не без значення! У церкві волю п'ять слів зрозуміти сказати, щоб і інших навчити, ніж десять тисяч слів чужою мовою! Коли молюся чужою мовою, то молюся духом, а розум без плоду».

Учень 4: і сьогодні актуально лунають слова Анатолія Григоровича із його публіцистичних праць, зокрема книги «Умію, та не хочу».

Учень 5: «Хочеться, однак, вірити, що все більша і більша кількість українців проймається розумінням того, що саме сьогодні надійшов той історичний час, коли ми мусимо, нарешті, скристалізувати й утвердити себе як націю, освоїти вельми необхідну в цьому світі науку самошанобливості та національної непоступливості, взятися за викорінення яничарства та манкурства, хохляцтва і малоросійства у своєму середовищі».

Учениця: «Тепер же, кажучи словами Ліни Костенко, у нас немає права на поразку!»

Учень: «Мусимо спільними, поєднаними зусиллями відродити зруйновану мовну ауру нашої землі».

Учениця: «Кожне щире слово, вимовлене не по-українськи – це видаток з нашої української скарбниці, який до неї вже ніколи не вернеться...»

Учень: «Народ творить мову, але мова, у свою чергу, формує націю. З допомогою своєї мови мусимо стати сильнішими».

Учениця: «Спілкуймося українською... Почнімо з простого, звертаючись українською мовою на вулиці, в метро, транспорті, офісі, магазині чи на ринку, у розмовах по телефону...»

Учень: «Роз'яснімо, що кожен українець має не тільки право вибору мови спілкування, але ще й обов'язок, відповідальність перед нацією, суспільством за рідну мову, яка без спілкування стане лише латиною...»

Учень: Спілкуймося українською!

Учитель. Хотілося б нагадати вам, як про роль кожного у збереженні рідного слова сказав сучасний український поет І. Малкович у поезії **«Напучування сільського вчителя»:**

*Хай це, можливо, і не найсуттєвіше,
але ти, дитино,
покликана захищати своїми долоньками
крихітну свічечку букви «І»,
а також,
вистягнувшись на пальчиках,
оберігати місячний серпик
букви «Є»,
що зрізаний з неба
разом із ниточкою.
Бо кажуть, дитино,
що мова наша – солов'їна.*

*Правильно кажуть.
Але затям собі,
що колись
можуть настати і такі часи,
коли нашої мови
не буде пам'ятати
навіть найменший соловейко.
Тому не можна покладатися
тільки на слов'їв,
дитино.*

Учитель: Як ви розумієте ці поетичні рядки Івана Малковича? У чому їхня суголосність із публіцистичними роздумами Анатолія Погрібного?

(Учні висловлюють свої погляди).

Група учнів № 3. Презентація групи «Журналістів»

(Учні попередньо з учителем опрацювали праці А. Погрібного «Захочеш – і будеш», «Якби ми вчилися так, як треба»).

Учениця: прості українці називали Анатолія Григоровича народним професором, вони дуже любили і люблять Анатолія Погрібного за його відкритість, щирість, чесність, порядність, безкомпромісність, чітку громадянську позицію, яку він відстоював у своїх радіопрограмах **«Якби ми вчилися так, як треба»**.

Учень: Цій передачі немає аналогів у нашому українському радіоефірі. На адресу цієї програми до Анатолія Григоровича писали люди з усієї України, вони висловлювали свої думки щодо мовного питання в Україні, своїх громадянських обов'язків, деяких політичних питань в Україні.

Учениця: Анатолій Григорович Погрібний на адресу радіопередачі «Якби ми вчилися так, як треба...» отримував різні листи від слухачів з усієї України. У більшості листів дописувачів хвилювало мовне питання.

Учень: Віктор Козодоев із Маріуполя: «Я русский по национальности, но меня поражает, почему такая возня с вопросом языка, особенно здесь – на Донбассе. Идёт сплошная спекуляция на языке, и это в то время, когда украинского здесь не услышишь. Лично я во многом обвиняю в этом самих украинцев, большинство которых в Мариуполе и не украинцы, и не русские, ибо предали свой язык и, считай, свою Родину. Я не питаю уважения к бандеровцам, но ведь они патриоты, за это их нельзя не уважать...»

Учениця: дописувачка із Донецької області: «Как грустно, что Украина остаётся страной рабов! А от раба что взять? Тыкают его мордой в багно, а он упирается, какая уж там национальная гордость? Да настоящие оборотни! Живут на Украине – и ненавидят всё украинское. Я, русская, живя на Украине вот уже 50 лет и глубоко уважая украинский народ, его обычаи, его культуру, просто не могу этого понять?!..»

Учениця: А. Литвинчук з м. Коростишева: «Пише Вам просто пенсіонерка, навіть без технічної освіти... Слухаю Ваші передачі і молю Бога, щоб ще довго-довго їх слухати... Не можу слухати ці брехні про утиски української мови та про те, що її наче аж рятувати треба в Україні. Що це – усе ставлять з ніг на голову? І як земля не розступиться під цими шовіністами-яничарами? Та я б жила без шматка хліба, але б ніколи не несла такої брехні людям. У нас місцеве радіо передає поздоровлення, що часом ні однієї української пісні не почуєш. По телевізору теж: „Криве дзеркало“, „Пісня року“ – усе російське. Душа розривається, хочеться кричати! Де я живу, в якій країні? Якщо хто не хоче України та її мови, нехай їде

в Росію. Але нас хай оставляють у спокої, як-от і ті, що кричать про російську мову і рвуться в депутати».

Учень: пише вам **Василь Молостов з Вінниці:** «Певно, так воно і сталося, пане професоре, що усі українці знищені вже давно – десь під Берестечками, під Крутами, у Карпатських горах та по сибірських ГУЛАГах, а в Україні залишилися одні хохли, якась така нація чи генерація-дегенерація, якій абсолютно байдуже, якою мовою розмовляти, якій культурі поклоняться. Тобто, аби кендюх був повний, а там і трава не росте...»

Учениця: різні листи приходили на адресу Анатолія Григоровича за його безкомпромісність і непоступливість у мовних питаннях. Ось, наприклад, лист громадянина **Борщова з Ужгорода:**

Учень: «Ты, Петлюрко, читаешь письма, какие тебе пишут, так прочитай, Петлюрко, и это письмо да Расскажи, Петлюрко, почему ты говоришь только про русификацию, а не говоришь про американизацию...»

Учениця: **В. Чернявська з Маріуполя у своєму листі** стверджує, що «Погрибный, Яворивский – это современные трибуны Маяковские, воспевающие «помаранчевую революцию», хотя Господь к революции никогда не призывал... Особая роль грязной и ядовитой агитации и пропаганды в обливания советского общества принадлежит вам и Яворивскому... Вы с Яворивским являетесь не только политическими проститутками, а еще вы – инфекционны

для народа Украины... Вы с Яворивским являетесь врагами социализма, среди тех, которые при Советском Союзе были в оппозиции против советской власти!..»

Учитель. Отже, ми бачимо, які різні листи надходили на адресу передачі «Якби ми вчилися так, як треба...». Проте Анатолій Григорович не шкодував сили, часу, здоров'я на те, щоби постійно захищати українську мову як державну мову титульної нації багатомільйонного народу, що споконвіку жив і розвивався на своїх етнічних землях.

3. Підведення підсумків уроку. Узагальнення вивченого про життя і творчість А. Погрібного. Заповнення анкети

Учитель. Запитання учням:

1. Що нового ви дізналися про життя та діяльність Анатолія Григоровича Погрібного?

2. Чому, на вашу думку, він присвятив життя питанням статусу, захисту та перспектив української мови?

3. Чому роль кожної людини дуже важлива у збереженні та збагаченні української мови?

4. Яку радіопередачу вів А. Погрібний? Про що у ній ішлося?

5. У чому б ви брали приклад з Анатолія Григоровича Погрібного – почесного члена Піклувальної ради ліцею?

Звучить пісня у виконанні І. Головай.

Домашнє завдання. Заповніть, будь ласка, анкету.